

2. Konjunkturutviklingen i Norge

De foreløpige tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) for 2. kvartal bekrefter inntrykket fra tidligere om at norsk økonomi passerte en konjunkturtopp rundt årsskiftet 2007/2008. Veksten i første halvår i år har vært vesentlig svakere enn i 2007 og også lavere enn det vi normalt oppfatter som trendmessig vekst for norsk økonomi. Riktignok økte BNP for fastlandsøkonomien fra 1. til 2. kvartal 2008 med 3,9 prosent regnet som årlig rate, men produksjonen falt litt i 1. kvartal. Som følge av påskens uvanlige plassering i 2008, er de sesongjusterte tallene litt mer usikre enn vanlig.

Ser man på halvårstall, framkommer avdempningen i BNP-veksten meget klart og styrker inntrykket av at et konjunkturomslag har funnet sted. Det er særlig husholdningenes etterspørsel og næringslivets investeringer i Fastlands-Norge som nå vokser mindre enn i 2007. Den lavere veksten i etterspørselen gjenfinnes ikke bare i produksjonstallene. Veksten i samlet import har flatet ut og bekrefter således vekstomslaget i norsk økonomi.

Konjunkturoppgangen i Norge, har medført økende vekst i det innenlandske kostnadsnivået. Sammen med

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2006-2008. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2006	2007	Sesongjustert			
			07:3	07:4	08:1	08:2
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	4,7	6,4	0,9	1,0	0,0	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,6	1,4	0,7	0,7	1,0
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	7,3	9,3	4,8	4,9	-2,7	-0,1
Fastlands-Norge	7,6	9,4	2,0	7,8	-3,8	-0,2
Utvinning og rørtransport	2,9	5,5	6,7	-2,9	1,0	2,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,8	6,2	1,3	2,2	-0,6	0,4
Eksport	0,4	2,8	3,0	-0,4	1,3	-0,5
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	3,2	-2,6	2,3	-2,6
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	3,2	4,1	0,2	1,5
Import	8,1	8,7	2,5	5,4	-0,7	0,1
Tradisjonelle varer	9,6	8,1	0,9	3,1	2,1	-1,1
Bruttonasjonalprodukt	2,5	3,7	1,6	1,0	0,0	0,6
Fastlands-Norge	4,8	6,2	1,9	0,8	-0,1	1,0
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	2,6	4,2	0,8	1,2	0,7	1,0
Sysselsatte personer	3,4	4,0	1,0	1,0	0,7	0,8
Arbeidsstyrke ²	2,2	3,1	1,0	1,0	0,7	
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	3,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ⁴	4,9	5,6	5,5	5,3	4,9	5,5
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	2,3	0,8	0,2	1,4	3,5	3,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	0,8	1,4	1,6	1,6	2,1	2,4
Eksportpriser tradisjonelle varer	11,4	2,2	-3,4	0,5	-0,7	1,8
Importpriser tradisjonelle varer	4,7	3,4	-1,9	-0,8	2,2	1,5
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	373,4	350,7	93,6	110,6	112,9	..
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	3,1	5,0	5,2	5,8	6,0	6,4
Utlånsrente, banker ⁵	4,3	5,7	5,8	6,4	6,8	7,2
Råoljepris i kroner ⁶	413,8	423,4	435,3	483,2	516,4	616,8
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	92,5	90,8	89,8	88,4	88,4	87,3
NOK per euro	8.05	8.02	7.92	7.88	7.96	7.94

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Definert som summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ifølge nasjonalregnskapet fratrukket utlendinger i utenriks sjøfart.

³ Ifølge AKU.

⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ Gjennomsnitt for perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

økte råvarepriser på verdensmarkedet og økte elektrisitetspriser, har dette medført at konsumprisveksten i Norge har blitt klart høyere enn vi har vært vant med i noen år. Vi må tilbake til vinteren 2003 for å finne høyere samlet prisvekst enn den vi nå opplever. Selv når man justerer for veksten i energiprisene, har inflasjonstakten økt og var i juli for første gang på seks år høyere enn inflasjonsmålet på 2,5 prosent. Et meget stramt arbeidsmarked med lav arbeidsledighet har sammen med god lønnsomhet i næringslivet gitt den høyeste lønnsveksten siden 1998. Når produktivitetsveksten så avtar, slik man vanligvis opplever i slutten av en oppgangskonjunktur og i begynnelsen av en nedgangskonjunktur, øker kostnader per produsert enhet mye. Det bidrar til økt prisvekst.

Også i arbeidsmarkedet ser vi nå tegn til omslag. Ifølge AKU har sysselsettingsveksten stoppet opp, tilgangen på ledige stillinger er klart redusert og antall permisjoner har økt mye de siste månedene. Det er imidlertid ingen klare tegn på økt ledighet. Det er ikke uvanlig at vendepunktet for arbeidsledigheten kommer noen kvartaler etter vendepunktet for BNP. I nåværende konjunktursituasjon kan også den uvanlig store arbeidsinnvandringen komme til å ta en større del av "støyten" enn personer bosatt i Norge. Det betyr i så fall at et omslag i etterspørselen etter arbeidskraft ikke trenger å få samme betydning for observert ledighet i Norge som tidligere. En av de etterspørselskomponentene som har vist det sterkeste fallet i de siste kvartalene – boligbyggingen – vil føre til lavere etterspørsel etter bygningsarbeidere. Arbeidsmarkedet for bygningsarbeidere er ett av de markedene hvor arbeidsinnvandringen har vært stor. Redusert etterspørsel her kan derfor tenkes å redusere innslaget av utenlandske arbeidere mye og således dempe utslaget i etterspørselen etter bygningsarbeidere bosatt i Norge.

Både petroleumsinvesteringene og kjøp av varer og tjenester fra offentlig forvaltning har fortsatt å gi positive vekstimpulser til norsk økonomi. Det tror vi fortsetter i tiden framover. Kanskje noe overraskende har eksporten av tradisjonelle varer holdt seg godt oppe til tross for svak vekst internasjonalt, sterk kronekurs og høy kostnadsvekst i Norge. Vi tror at det i tiden framover vil komme et omslag i retning av lavere eksportvekst som også vil dempe veksten i norsk økonomi. I tillegg vil næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien falle og bidra til at veksten dempes ytterligere. Vi ser derfor fortsatt for oss at veksten i fastlandsøkonomien i 2009 kan bli under 2 prosent mot om lag 3 prosent i inneværende år. Til sammenlikning var veksttakten det doble i 2007. Til tross for at BNP-vekstratene faller, er de imidlertid klart høyere enn i de fleste OECD-landene.

I løpet av konjunkturoppgangen har pengepolitikken blitt strammet til ved små, ganske hyppige renteøkninger. Realrenta har likevel ikke økt mye, ettersom inflasjonen også har økt, men høyere nominelle renter har betydelige inntektseffekter for husholdnings- og

foretakssektoren. Dessuten bidrar høye renter, sammen med mange andre faktorer, til en sterk krone som også virker kontraktivt på norsk økonomi. Når norsk økonomi nå har passert konjunkturtoppen og internasjonal økonomi er inne i en periode med ganske svak vekst, er det verd å minne om at myndighetene i Norge har betydelig handlefrihet i den økonomiske politikken. Det skyldes både at det norske rentenivået er høyere enn i land rundt oss og at en moderat ekspansiv finanspolitikk under oppgangen sammen med rekordhøye oljepriser har gjort at overskuddene på statsbudsjettet er svært store. Det har bidratt til en rask oppbygging av Statens Pensjonsfond - Utland som i tiden framover vil kunne gi grunnlag for en mer ekspansiv finanspolitikk, selv innenfor 4-prosentgrensen.

Myndighetene må imidlertid avveie om man vil satse på å stimulere økonomien i hovedsak gjennom finanspolitikken eller gjennom pengepolitikken. Pengepolitikken virker med et betydelig etterslep sammenliknet med deler av finanspolitikken, og kan dessuten påvirke andre deler av norsk økonomi. Når ulike grupper i økonomien påvirkes forskjellig, vil effektene i makroøkonomien også kunne bli ulike. Det er ikke en ren faglig oppgave å anbefale hvordan man skal tilpasse politikken i en slik situasjon. Den offentlige debatten har i senere tid dreid seg mye om ulike måter staten kan forbedre infrastrukturen i Norge. I tiden framover blir det realøkonomisk rom for å øke de offentlige investeringene når økonomien går inn i en nedgangskonjunktur. For å illustrere hvordan et slikt tiltak vil påvirke økonomien, har vi laget en beregning som viser virkningene av høyere offentlig finansierte investeringer i infrastruktur.

2.1. Stabile impulser fra finanspolitikken

Veksten i offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester var nesten 4 prosent fra første halvår i fjor til samme tid i år. De sesongjusterte tallene viser at veksten i forhold til andre halvår i fjor var om lag den samme når man justerer for investeringer i nye fregatter. Dette er litt høyere enn anslagene for årsveksten i 2008 i Revidert nasjonalbudsjett 2008 (RNB). Vi regner med at veksten blir litt lavere i andre halvår i år enn i første, og anslår veksten i offentlig forvaltnings konsum til 3,6 prosent i 2008, mens veksten i investeringene blir knapt 6 prosent. Dette er litt høyere enn anslagene gitt i forrige konjunkturoversikt som var basert på RNB. Veksten i stønadene til husholdningene har så langt i år vokst om lag i takt med den generelle lønnsveksten, men trygdeoppgjøret tilsier at veksten vil øke noe sterkere i andre halvår. Vi anslår stønadsveksten til å bli om lag 7 prosent fra 2007 til 2008.

Den høye oljeprisen i sommer bidrar til at overskuddet på statsbudsjettet antakelig blir høyere i år enn antatt i RNB. Det innebærer i så fall at tilførselen av midler til Statens Pensjonsfond - Utland kan bli noe høyere enn antatt. Finanspolitikken i 2008 er basert på at det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet er litt lavere enn 4-prosentgrensen tillater. Gitt konjunktursituasjonen og et økende rentenivå i Norge, er dette

Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur

I den senere tid har flere tatt til orde for at staten bør øke investeringene i offentlig infrastruktur. I denne boken presenteres beregninger med KVARTS som gir de makroøkonomiske virkningene av en permanent økning i slike investeringer. Økningen dekkes ikke inn gjennom innstramninger i andre deler av finanspolitikken. Slike investeringer kan sies å ha to hovedformål. For det første å bidra til økt effektivitet i økonomien og for det andre å bidra til økt velferd. Modellen har ikke innebygd produktivitetseffekter i private næringer av endringer i offentlig infrastruktur. Mange aktuelle investeringsprosjekter vil også ha en så lang planleggings- og produksjonstid, at det ikke er realistisk med noen produktivitetseffekter av betydning innenfor vår beregningshorisont. Ifølge nasjonalregnskapets beskrivelse av økonomien, vil offentlig infrastrukturkapital produsere tjenester, men med en forutsatt nettoavkastning på null. Det betyr at bruttoavkastningen og produksjonsbidraget er lik depresieringen av den økte kapitalbeholdningen og dette regnes som konsum i offentlig forvaltning. Slik sett øker bruttoproduktet i offentlig forvaltning når kapitalbeholdningen øker og denne mekanismen er inkludert i KVARTS.

Med utgangspunkt i prognoseberegningene, forlenget til 2016, økes investeringene i offentlig infrastruktur med 10 milliarder 2005-kroner i 2009, 20 milliarder i 2010 og 30 milliarder i 2011 og hvert år deretter. Virkningene er vist i tabellen under.

Økte investeringer stimulerer aktiviteten i norsk økonomi, men en stor del av økningen vil bli dekket gjennom økt import. Grunnen til det er dels at svært mye av de ressursene som brukes i slike prosjekter importeres direkte eller indirekte. Det henger sammen med at Norge er en liten åpen økonomi. I tillegg vil økt innenlandsk aktivitet øke lønnskostnadene i Norge, og konkurranseevnen svekkes.

I KVARTS avhenger valutakursen i hovedsak av rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og utlandet. Pengemarkedsrenta i Norge er i modellen bestemt som en avveining mellom hensynet til å nå inflasjonsmålet på 2,5 prosent og

stabilisere sysselsetting og produksjon her konkretisert ved arbeidsledigheten.

Lavere ledighet og økt inflasjonspress gjør at renta økes og krona styrkes. Lavere importpriser fjerner da det meste av virkningene på konsumprisene. Kronestyrkingen og lønnskostnadsveksten svekker norsk næringslivs konkurransedyktighet slik at importandelen øker og eksporten synker. Disse faktorene gjør at enda mer av den økte etterspørselen etter hvert dekkes av import og ikke norsk produksjon. Mens produksjonen målt ved BNP Fastlands-Norge øker med 1,2 prosent i 2012 i forhold til referansebanen, er effekten nede i 1,0 prosent i 2016. I 2016 er økningen i bruttoproduktet i fastlandsnæringene klart lavere enn økningen i importen. Industriproduksjonen, som først øker litt på grunn av direkte og indirekte leveranser av investeringsvarer, vil etter noen få år bli lavere enn i referansebanen fordi virkningene av den svekkede konkurranseevnen da dominerer.

Det økte presset som følge av etterspørselsstimulansen lekker ut gjennom flere kanaler. Den økte etterspørselen vil gradvis rette seg mer og mer mot utlandet og dermed øke importen. En annen faktor som begrenser presseffektene er at tilbudet av arbeidskraft øker slik at nedgangen i arbeidsledigheten blir langt mindre enn sysselsettingsøkning alene skulle tilsi. Søkertilbøyeligheten øker når det er mer press i arbeidsmarkedet og dermed øker arbeidstilbudet, og økt reallønn virker i samme retning. Til slutt har vi renteøkningen som reduserer presset både gjennom styrking av krona og de negative effektene det har på bedriftenes investeringer og husholdningenes etterspørsel.

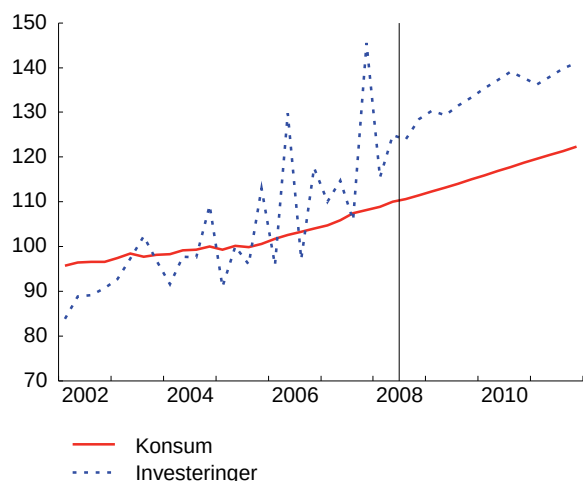
Vår beregning viser at de økte infrastrukturinvesteringene øker renta med om lag ett kvart prosentpoeng etter tre år økende til et halvt prosentpoeng i det sjette året. Initialt bidrar aktivitetsveksten til å øke etterspørselen fra husholdningene. Etter hvert sørger imidlertid den økte renta for at virkningen på husholdningenes etterspørsel gradvis går ned og summen av konsum og boliginvesteringer blir mot slutten av beregningsperioden lavere enn i referansebanen.

Virkninger av økte offentlige samferdselsinvesteringer. Avvik fra referansebane i prosent der ikke annet framgår

	2009	2010	2011	2012	2016
Konsum i offentlig forvaltning	0,2	0,6	1,0	1,3	2,0
Konsum i husholdninger	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2
Boliginvesteringer	0,0	0,1	0,0	-0,6	-2,6
Investeringer i fastlandsnæringer	0,4	0,8	1,2	1,2	0,4
Eksport trad. varer	-0,1	-0,2	-0,4	-0,5	-0,7
Import	0,7	1,3	2,0	2,0	1,8
BNP Fastlands-Norge	0,5	0,8	1,1	1,2	1,0
Bruttoprodukt industri	0,2	0,3	0,2	-0,1	-0,8
Lønn	0,2	0,4	0,5	0,6	1,0
Husholdningenes disponible realinntekt	0,3	0,5	0,8	0,8	0,6
KPI-JAE	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,1
Valutakurs ¹	-0,4	-0,7	-1,2	-1,4	-1,4
Avvik i prosentpoeng					
Arbeidsledighetsrate, pst.poeng	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,1	0,2	0,3	0,3	0,5
Avvik i milliarder kroner					
Offentlige investeringer (faste 2005-kroner)	10,0	20,0	30,0	30,0	30,0
Budjettoverskudd i offentlig forvaltning	-9,6	-20,3	-33,0	-36,8	-50,5
Driftsbalansen	-7,9	-16,8	-28,6	-32,8	-41,3

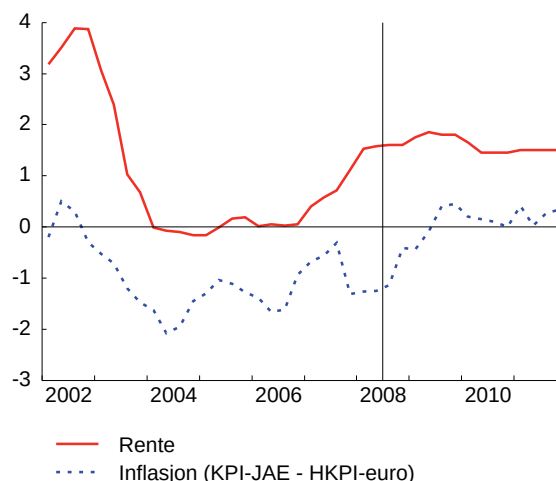
¹ Negativ tall betyr sterkere krone

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom norske kroner og euro. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

forståelig. Når norsk økonomi nå har passert en konjunkturtopp og veksten er klart avdempet siden i fjor høst, er spørsmålet om man skal stimulere økonomien ved å bringe rentenivået ned i løpet av 2009 versus å stimulere økonomien ved hjelp av finanspolitikken. Handlingsregelen for finanspolitikken åpner for å kunne stimulere økonomien vesentlig i 2009 sammenliknet med 2008 uten å gå over 4-prosentgrensen. Vi har imidlertid i hovedtrekk beholdt anslagene fra forrige konjunkturoversikt. Disse innebærer at stimulanse fra utgiftssiden av offentlige budsjetter fortsetter i om lag samme tempo i 2009 som i 2008, samtidig som vi antar at skatter og avgifter om lag inflasjonsjusteres. Vi anslår at man kunne ha svekket budsjettbalansen med ytterligere rundt 10 milliarder kroner i 2009 uten å bryte med 4-prosentgrensen.

For 2010 og 2011 legger vi til grunn en videreføring av det finanspolitiske opplegget for 2008 og 2009. At investeringene i offentlig forvaltning ikke øker fra 2010 til 2011 ifølge våre anslag, skyldes at siste fregatt til forsvaret leveres i 2010. Utenom disse investeringene er veksttakten ganske stabil.

De anslagene for finanspolitikken vi har lagt til grunn, innebærer således ganske stabile vekstimpulser til norsk økonomi i årene framover. Realveksten i stønader til husholdningene tiltar litt mot slutten av beregningsperioden fordi antall alderspensjonister øker av demografiske grunner.

2.2. Rentenedgang fram til 2010

Norges Bank skal fastsette renta på bakgrunn av en avveining mellom å stabilisere inflasjonen, kronekursen og utviklingen i produksjon og sysselsetting. Det operative målet for pengepolitikken er en årsvekst i konsumprisen som over tid er nær 2,5 prosent. Inflasjonen målt ved konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i august 2006 nede i 0,4 prosent. Prisveksten har deretter gradvis tatt

seg opp, og i juli 2008 var 12-månedersveksten i KPI-JAE 2,9 prosent. Konsumprisveksten, målt ved KPI-JAE, har dermed kommet nær målet for pengepolitikken etter flere år med lav prisvekst.

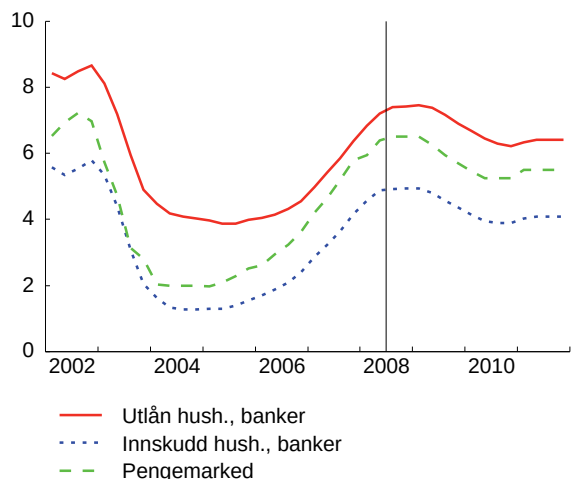
Siden juli 2005 har Norges Bank økt styringsrenta gradvis fra 1,75 prosent til 5,75 prosent i juni 2008. Pengemarkedsrenta følger normalt styringsrenta med et påslag. Dette påslaget har normalt ligget rundt ¼ prosentpoeng, men noe høyere når renta forventes å øke og noe lavere når den forventes å falle. Siden sommeren 2007 har påslaget imidlertid vært vesentlig større på grunn av uroen i finansmarkedene. I midten av august 2008 var pengemarkedsrenta om lag 6,6 prosent, nesten ett prosentpoeng høyere enn styringsrenta.

Den innenlandske kredittveksten målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogjeld (K2) var 13,3 prosent i juni 2008, ned fra 14,0 prosent måneden før. Husholdningenes gjeldsvekst var på 9,8 prosent i juni 2008. Dette er den laveste 12-månedersveksten siden sommeren 2003, og indikerer at renteøkningene nå demper lånelysten.

Den europeiske sentralbanken økte styringsrenta med 0,25 prosentpoeng til 4,25 prosent i juli 2008. Pengemarkedsrenta i euroområdet lå i midten av august 2008 på rundt 5,0 prosent. Forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta er altså nesten like stor som i Norge. Differansen mellom norsk pengemarkedsrente og pengemarkedsrenta i euroområdet var om lag 1,6 prosentpoeng i midten av august.

Gjennom 2007 varierte verdien på en euro fra i underkant av 7,70 til 8,40 norske kroner, med om lag 8 som årsgjennomsnitt. Fra årsskiftet og fram til midten av august i år har en euro i gjennomsnitt kostet omkring 7,95 kroner. Den amerikanske dollaren falt betydelig i verdi i løpet av 2007 og inn i 2008 målt mot de fleste andre valutaer. Også den norske krona styrket seg mot

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

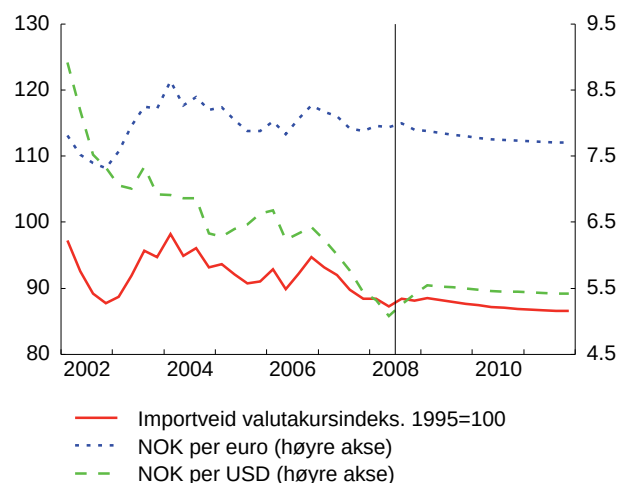
dollaren. Mens en dollar kostet nærmere 6,40 kroner i januar 2007, var verdien falt til rundt 5,00 - 5,10 kroner i 2. kvartal 2008, før den igjen har steget til rundt 5,40 i midten av august i år. Målt med den importveide kronekursen, der vektene er basert på sammensetningen av norsk import, har den norske krona styrket seg med om lag 5 prosent fra inngangen til 2007 til midten av august i år.

Vi legger til grunn at renta reduseres i euroområdet på grunn av den svake konjunkturutviklingen. Penge-markedsrenta i euroområdet antas å komme ned i 3,8 prosent i 2010, noe som er i overkant av ett prosentpoeng lavere enn i august i år. Deretter antar vi at renta øker noe, til 4,0 prosent i 2011, når de internasjonale konjunktorene bedres.

Også i Norge vil rentenivået trolig falle i prognoseperioden. Rentenedgangen vil dels komme gjennom en gradvis reduksjon i rentepåslaget, og dels ved at Norges Bank reduserer styringsrenta. Det skyldes både at inflasjonstakten vil dempes gjennom 2009 og at BNP-veksten i fastlandsøkonomien blir svak de nærmeste årene. Norges Bank skal være fremadskuende i sin rentepolitikk, noe som tilsier at renta blir satt ned i løpet av 2009. Pengemarkedsrenta antas å falle jevnt gjennom 2009 og komme ned i 5,25 prosent våren 2010. Som følge av økt vekst og høyere utenlandsk rente øker renta noe igjen også i Norge, til rundt 5,5 prosent i 2011. Den norske pengemarkedsrenta vil dermed ligge rundt 1¾ prosentpoeng over renta i eurolandene i 2009, mens rentedifferansen reduseres til om lag 1½ prosentpoeng i 2010 og 2011. Med en reduksjon i påslaget til 0,5 prosentpoeng innebærer denne utviklingen i pengemarkedsrenta fire reduksjoner á 0,25 prosentpoeng i styringsrenta fram mot midten av 2010.

Blant annet på grunn av et høyere rentenivå i Norge tror vi den norske krona vil styrke seg i verdi mot andre valutaer. På årsbasis anslår vi at krona styrker seg med

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

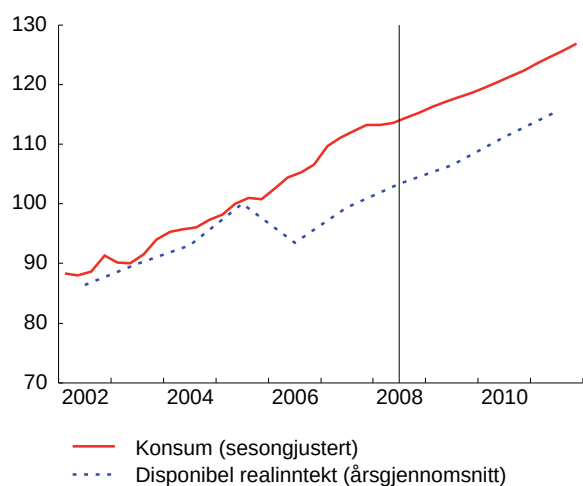
om lag 3 prosent i år og ytterligere 2 prosent i perioden 2009-2011, målt ved den importveide kronekursen. Målt mot euro innebærer kronestyrkingen at kursen beveger seg gradvis ned til rundt 7,70 kroner for en euro ved utgangen av 2011.

2.3. Meget svak konsumutvikling så langt i 2008

Den sterke konsumveksten gjennom de siste årene – som toppet seg med hele 6,4 prosent i 2007 – har blitt kraftig dempet så langt i 2008. Sesongjusterte KNR-tall viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner steg med beskjedne 0,3 prosent fra 1. til 2. kvartal i år etter nullvekst kvartalet før. Den svake utviklingen gjaldt både vare- og tjenestekonsumet. Riktignok viste viktige konsumgrupper som matvarer, klær og sko og hotell- og restauranttjenester klar vekst, men nedgangen i kjøp av egne transportmidler og fritidstjenester var særlig sterk og bidro vesentlig til å dempe konsumveksten i 2. kvartal i år. Sammenlikner vi første halvår i år med andre halvår i fjor, var husholdningenes konsum samlet sett kun 0,6 prosent høyere i volum. På årsbasis venter vi nå at konsumet vil øke med om lag 2,5 prosent i år, en nedgang på nær 4 prosentpoeng fra i fjor. Konsumutviklingen i fjor må i hovedsak ses i lys av høy underliggende realinntektsvekst gjennom siste konjunkturoppgang. Spareraten – det vil si sparing regnet som andel av disponibel inntekt – sank imidlertid til et meget lavt nivå på -0,3 prosent i 2007. Varige konsumgoder utenom bolig er imidlertid ikke inkludert i dette sparebegrepet. Den meget sterke veksten i kjøp av egne transportmidler i 2007 er derfor en viktig forklaring bak den lave spareraten i fjor.

Veksten i husholdningenes disponible realinntekter ventes å bli om lag 4 prosent i 2008, men falle til 3,0 prosent i 2009. Deretter venter vi at inntektsveksten igjen tar seg noe opp i takt med den økte økonomiske veksten. Fortsatt sterk vekst i husholdningenes lønnsinntekter, men også i næringsinntekter og offentlige

Figur 2.5. **Inntekt og konsum i husholdninger mv.**
Volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

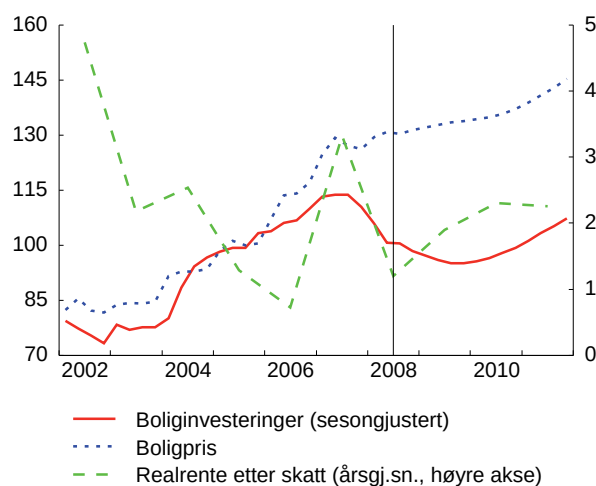
stønader, i all hovedsak fordi stadig flere mottar alderspensjon fra Folketrygden, bidrar til denne utviklingen. Høyere konsumprisvekst demper imidlertid realveksten i husholdningenes inntekter i år og neste år. Samtidig vil husholdningene øke sin gjeld noe mer enn sine rentebærende fordringer. Det henger sammen med at boliginvesteringene fortsatt vil være høye selv om de nå er fallende. Sammen med en renteoppgang vil dette slå ut i en svak utvikling i netto renteinntekter, noe som trekker veksten i disponibel inntekt ned. Realrenta (etter skatt) antas å bli knapt 1,5 prosent i 2008, klart lavere enn i 2007, for så å stige til rundt 2,5 prosent som årlig gjennomsnitt i perioden 2009-2011. Med denne forventede inntekts- og renteutviklingen ligger det an til en konsumvekst på om lag 3 prosent de nærmeste årene. Våre prognoser innebærer altså en betydelig avdempet konsumvekst sammenlignet med den høye veksten i 2007 og i de foregående årene.

Spareraten ventes å stige gradvis fra et nivå på -0,3 prosent i fjor til vel 3,5 prosent i 2011. Oppgangen i sparingen reflekteres i en markant økning i husholdningenes nettofinansinvesteringer. Målt i løpende priser vil husholdningene, som hadde nettofinansinvesteringer på -73 milliarder kroner i 2007, komme ut med -19 milliarder kroner i 2011. Denne utviklingen i nettofinansinvesteringer oppstår ved at konsumet vokser mindre enn inntektene. At nivået på boliginvesteringene ventes å gå ned gjennom prognoseperioden sammenlignet med nivået i 2007, bidrar også til økningen i husholdningenes nettofinansinvesteringer.

2.4. Fallet i boliginvesteringene fortsetter

Ifølge foreløpige KNR-tall økte boliginvesteringene med 5,5 prosent i 2007, mot 6,6 prosent året før og hele 10,8 prosent i 2005. Den sterke veksten i boliginvesteringene siden slutten av 2003, som har vært drevet av sterk realinntektsvekst og lave realrenter, og som har gitt seg utslag i høy realprisvekst på boliger

Figur 2.6. **Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2005=100, høyre akse prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

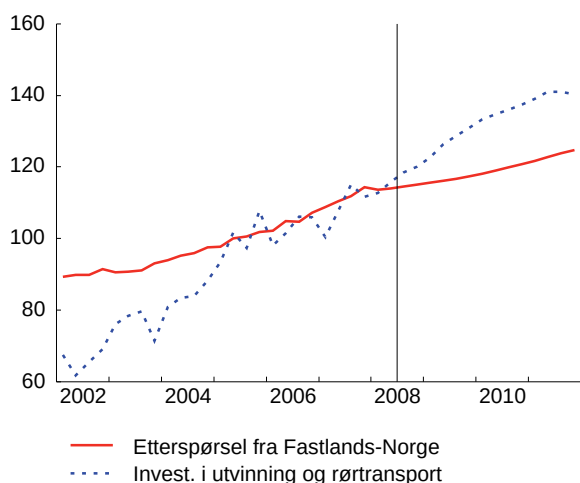
i annenhåndsmarkedet, er nå definitivt over. Ifølge sesongjusterte KNR-tall har boliginvesteringene falt nokså kraftig siden 2. kvartal i fjor. Statistikk over igangsetting av nye boliger, som KNR-tallene i stor grad bygger på, viser at den markerte nedadgående trenden gjennom 2007 har fortsatt i første halvår i år. Det høye nivået på boligkapitalen og nedgangen i byggeaktivitet gjennom 2007 og så langt i 2008, peker i retning av et klart fall i boliginvesteringene gjennom inneværende år og inn i neste år, om enn fra et fortsatt høyt nivå. Utsikter til noe høyere vekst i disponibel realinntekt samt relativt lave realrenter tilsier imidlertid at boliginvesteringene vil ta seg noe opp igjen mot slutten av prognoseperioden.

Boligprisene i annenhåndsmarkedet har siden 2003 utviklet seg sterkt, og veksten var vel 12 prosent i 2007. Sammenlikner vi første halvår i år med første halvår i fjor, steg boligprisene imidlertid med kun 2,5 prosent. I denne perioden viste prisene på eneboliger og småhus en oppgang på henholdsvis 3,8 prosent og 1,9 prosent, mens prisene på blokkleiligheter viste en nedgang på 5,5 prosent. Veksten i realprisene på selveierboliger ligger nå an til å avta fra om lag 11,5 prosent i 2007 til nær null som årlig gjennomsnitt i prognoseperioden.

2.5. Rekordhøye oljepriser gjør nye prosjekter lønnsomme

Veksten i petroleumsinvesteringene har vært sterk i flere år. De sesongjusterte tallene viser imidlertid at investeringene i første halvår 2008 er på nivå med siste halvår 2007. Sammenlikner vi tallene for første halvår i år med samme periode i fjor, var derimot veksten i petroleumsinvesteringene på 10 prosent. Denne økningen tilskrives for det meste en stor økning i investeringer i oljeutvinningsplattformer. Det har vært forsinkelser i flere prosjekter i år, noe som dempet investeringene. Vi antar at dette etterslepet tas igjen i løpet av siste halvår 2008 og 2009.

Figur 2.7. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

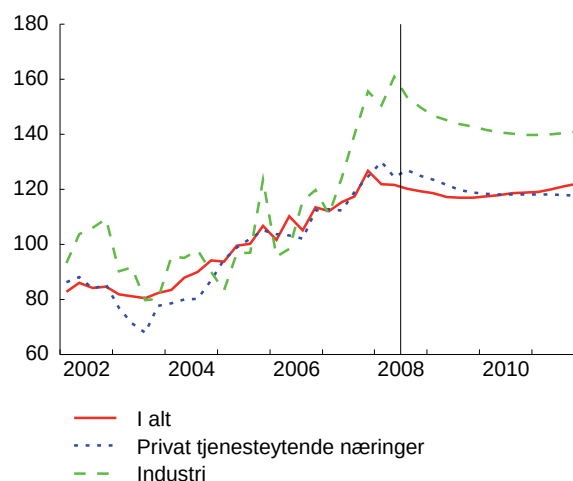
Vi har sett en formidabel vekst i petroleumsinvesteringene siden den forrige bunnen i oljeprisen i 2001. På tross av at de to store utbyggingene på land – Ormen Lange og Snøhvit – nå er ferdigstilte, forventes det at veksten i petroleumsinvesteringene fortsetter. Det har i de siste årene vært en sterk tilvekst av nye oljeselskaper som har spesialisert seg i leting på nye felt. Dette er en av årsakene til at vi har hatt en kraftig vekst i letingen siden 2004. Det er forventet en klar økning i antall borerigger som tilfredsstiller norske krav. Hvis det er ledig arbeidskraft kan dette bidra til å øke investeringene i leting og produksjonsboring på norsk sokkel. Vi forventer imidlertid lavere vekst i letingen, da vi nå er på et historisk høyt nivå. Investeringer i nye plattformer og utbygging av eksisterende felt bidrar til en videre økning i investeringene, med vekstrater litt høyere enn det vi har sett de siste to årene. Våre anslag for investeringene i 2008 er nå justert ned til en vekst på rundt 6 prosent. Veksten i investeringene framover i prognosebanen forventes å holde seg på om lag samme nivå.

Petroleumsproduksjonen i Norge, målt i antall oljekvivalenter, har avtatt siden produksjonstoppen i 2004 og er nå på samme nivå som i 2000. Oljeproduksjonen har falt siden 2001 og forventes å falle videre i årene framover. Store utbygginger har gitt økt produksjon av gass de siste årene, og med videre utbygging av blant annet gassfeltene Gjøa og Skarv veier den økte gassproduksjonen opp for fallet i produksjonen av olje. Dette gjør at samlet petroleumsproduksjon vil ha en svak økning i 2009 for så å stabilisere seg på dette nivået ut prognoseperioden.

2.6. Fall i investeringer i næringsvirksomhet framover

Fra 2003 til 2007 har investeringene i fastlandsnæringene økt med nær 60 prosent. Fra 2006 til 2007 steg de med 12,5 prosent, og den sterke veksten fortsatte inn i 1. kvartal 2008. Sesongjusterte KNR-tall viser imidlertid nå et fall i investeringene i fastlandsnæringene

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-Norge. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

på 0,8 prosent fra 1. til 2. kvartal 2008. Mens investeringene i industri og bergverk steg med 6,9 prosent og investeringene i annen vareproduksjon steg med 3,6 prosent, falt investeringene innenfor tjenestenæringene med 4,3 prosent.

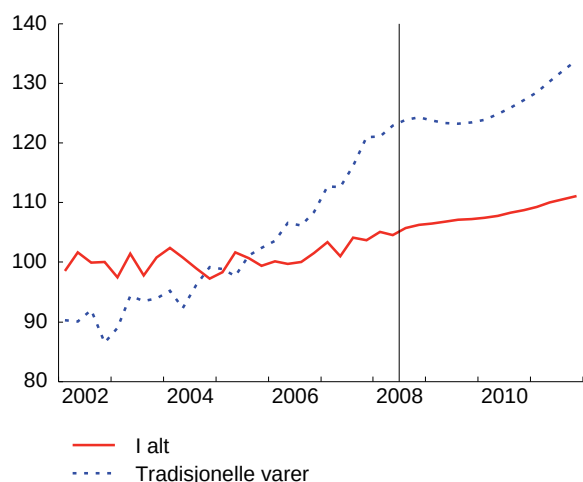
SSBs siste investeringstelling fra juni i år tyder på at veksten i industriinvesteringene vil fortsette gjennom 2008. Flere store prosjekter i oljeraffineri og kjemisk industri, kombinert med bred oppgang i investeringer innenfor nærings- og nytelsesmiddelindustri, er hovedårsaken til investeringsveksten. Andre næringer med merkbart vekst i investeringene er trelast- og trevareindustri samt maskinindustri. For 2009 antyder investeringstelingen en reduksjon i industriinvesteringene.

Ifølge våre prognoser vil industriinvesteringene øke med om lag 17 prosent i år, og falle med 7½ prosent neste år. Dette er noe under det investeringstelingen tyder på og må ses i sammenheng med konjunkturforløpet vi legger til grunn. I 2010 faller industriinvesteringene ytterligere, før de flater ut i 2011. På grunn av den sterke investeringsveksten i perioden 2003-2008 innebærer dette et fortsatt høyt investeringsnivå gjennom hele prognoseperioden.

Investeringene innen kraftforsyning har vokst med over 40 prosent i løpet av de to siste årene. I år anslår vi at investeringsveksten blir om lag som i 2007, det vil si godt over 10 prosent. Deretter antar vi om lag uendrede investeringer.

Sterk investeringsvekst gjennom hele konjunkturoppgangen har medført at kapitalbeholdningen i private tjenesteytende fastlandsnæringer har økt med over 15 prosent i løpet av fire år. Det høye nivået på kapitalbeholdningen, sammen med svakere konjunkturer, bidrar til at investeringene i disse sektorene ventes å vokse langt mer moderat framover enn fjorårets vekst på 11,4 prosent. For fastlandsnæringene samlet anslår

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vi en investeringsvekst på knappe 9 prosent i år, mens investeringene faller utover prognoseperioden i takt med en dempet vekst i produksjonen.

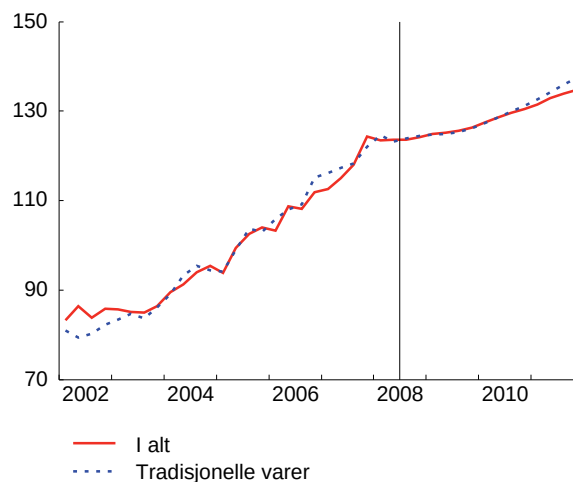
2.7. Lavere eksport av tradisjonelle varer i 2009

I 2. kvartal i år steg eksporten av tradisjonelle varer med 1,5 prosent, sesongjustert, opp fra 0,2 prosent kvartalet før. Den usedvanlig tidlige påsken gjør fordelingen mellom 1. og 2. kvartal spesielt usikker denne gangen. Fra andre halvår i fjor til første halvår i år var økningen på nær 3 prosent. Dette representerer en avdempning i forhold til den sterke utviklingen fra første til andre halvår i fjor, da veksten var over 5 prosent. Den sterke veksten i eksporten av tradisjonelle varer kan i hovedsak tilbakeføres til en sterk utvikling i eksporten av verkstedsprodukter. Eksporten av metaller fortsetter å synke, og har gått ned både i 1. og 2. kvartal. Eksporten av råolje, naturgass og tjenester gikk ned, og bidro til at samlet eksport i 2. kvartal var 0,5 prosent lavere enn kvartalet før.

Prisene på tradisjonelle eksportvarer steg med 1,8 prosent i 2. kvartal i år sammenliknet med kvartalet før. En fortsatt prisøkning på olje og naturgass bidro til at prisene på samlet eksport steg med hele 5,2 prosent. Prisen på eksportert råolje var over 50 prosent høyere i 2. kvartal i år enn i samme kvartal i fjor. Eksportprisene på metaller har falt det siste året, og var i 2. kvartal i år 14,5 prosent lavere enn tilsvarende kvartal i fjor.

Aktivitetsveksten hos våre viktigste handelspartnere ventes å avta de nærmeste årene. Vi legger til grunn at markedsveksten reduseres gjennom innneværende år, og kommer ned i om lag 1,5 prosent på årsbasis til neste år. Eksportveksten av tradisjonelle varer holder seg imidlertid godt oppe i år, og ventes å bli nær 7 prosent. Fra neste år bidrar imidlertid den lave veksten hos våre handelspartnere sammen med en svekket kostnadsmessig konkurranseevne og redusert eksport av elektrisitet

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til at eksporten av tradisjonelle varer i 2009 blir litt lavere enn i år.

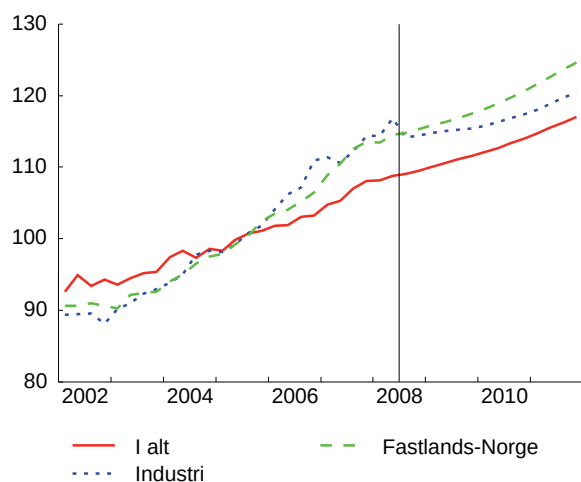
Fra 2010 ventes den internasjonale konjunkturutviklingen å bedres. Det bidrar til at eksporten igjen stiger, og kommer opp i om lag 5 prosent mot slutten av prognoseperioden. Fra neste år ventes eksportveksten av tradisjonelle varer å ligge under etterspørselsveksten fra våre viktigste handelspartnere. Det innebærer reduserte markedsandeler.

I år legger vi til grunn en fortsatt nedgang i eksporten av olje og naturgass sett under ett. I 2009 antar vi imidlertid at denne eksporten stiger i forhold til året før. Det blir i så fall første gang siden 2002. Deretter og ut prognoseperioden ventes petroleumseksporten å være om lag på nivå med 2009. Eksporten av tjenester antas å vokse mer enn tradisjonelle varer i prognoseperioden – i likhet med de siste årene. Eksporten i alt ventes å øke med 1-2 prosent årlig i prognoseperioden, om lag som i de foregående årene.

2.8. Avdempet importvekst framover

Gjennom konjunkturoppgangen fra 2003 har importveksten vært over 8 prosent årlig. Mye av økningen i innenlandsk etterspørsel ble i denne perioden dekket gjennom økt import. Importveksten følger konjunkturrene, og særlig investeringene har høye importandeler. Omslaget norsk økonomi har gjennomgått i 2008 og nedgangen i de samlede investeringene har følgelig redusert importveksten kraftig.

I motsetning til de sterke importtallene gjennom konjunkturoppgangen viser halvårstallene at samlet import fra andre halvår 2007 til første halvår 2008 kun økte med en årlig vekstrate på 3,9 prosent når det justeres for normale sesongvariasjoner. Avmatningen i importveksten tydeliggjøres i kvartalstallene da samlet import i 2. kvartal var omtrent på samme nivå som 1. kvartal.

Figur 2.11. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

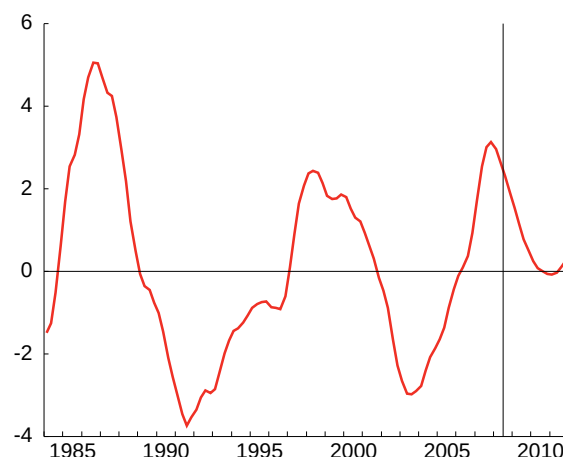
Tjenesteimporten økte med 1,7 prosent i 2. kvartal, men ble utlignet av at tradisjonell vareimport sank med 1,1 prosent. Økningen i tjenesteimporten skyldes hovedsakelig økt import av forretningsmessige tjenester, mens mindre import av verkstedprodukter frambrakte det meste av nedgangen i tradisjonell vareimport.

Det har vært en bred økning i importprisene som samlet økte med 1,5 prosent i 2. kvartal i år, regnet fra kvartalet før. Denne prisstigningen skyldes blant annet høyere kostnadsvekst hos våre handelspartnere og økte internasjonale råvarepriser. Spesielt ga dette utslag i importprisen på bensin, fyringsoljer, autodiesel og andre petroleumsprodukter, som økte mellom 13 og 26 prosent i 2. kvartal.

Nedgangskonjunkturen vil påvirke importen negativt framover. I inneværende år legger vi til grunn at importveksten reduseres til 5,3 prosent, og det meste av denne veksten kan forklares med overhenget fra i fjor. Vi antar at importveksten vil gå ytterligere ned til 1,5 prosent i 2009. Fra 2010 venter vi at veksten i innenlandsk etterspørsel tar seg opp. Dette, sammen med en forventet styrking av den importveide kronekursen, bidrar til at importveksten øker relativt mer enn veksten i fastlandsøkonomien, noe som innebærer høyere importandeler.

2.9. Svakere produksjonsvekst

Mens den økonomiske veksten i Norge målt med BNP Fastlands-Norge var rekordhøy i 2007, viser tallene fra KNR at veksttaket gjennomgående er blitt dempet siden i fjor høst. Som følge av påskens uvanlige plassering i år, er det vanskelig å vurdere utviklingen gjennom de siste kvartalene. Bruker vi halvårstall, var veksten fra andre halvår 2007 til første halvår 2008 bare 0,8 prosent, noe som tilsvarende en årlig vekstrate på 1,6 prosent. Samlet BNP økte like mye i denne perioden. KNR-tallene for 2. kvartal forsterker inntrykket av

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

at konjunkturtoppen er passert. På samme måte som oppgangen var bredt basert ved at veksten var høy i de fleste private sektorene i økonomien, er også avmatningen i veksten merkbar i flere næringer. Veksten i husholdningenes konsum er markert lavere nå enn for et år siden og fallet i boliginvesteringene fortsetter. Også investeringene i fastlandsnæringene vokser mindre enn tidligere og har falt litt i 2. kvartal. Eksporten av tradisjonelle varer fortsetter å vokse, men i mindre tempo enn tidligere. Således viser de fleste anvendelsesområder i fastlandsøkonomien utenom offentlig forvaltning svakere vekst. Det bildet gjenfinnes også i stor grad i produksjonstallene, selv om lagerimpulsene fortsatt er høye og motvirker redusert etterspørselsvekst. Veksten i petroleumsinvesteringene fortsetter imidlertid å gi positive impulser til offshore-relaterte næringer.

Med fortsatt svak vekst i husholdningenes samlede etterspørsel og mindre eksportvekst som følge av konjunkturedgangen i utlandet, venter vi at BNP-veksten i fastlandsøkonomien vil bli på om lag 3 prosent i 2008, dvs. en halvering sammenliknet med i fjor. Som følge av den sterke veksten gjennom fjoråret, var overhenget fra 2007 i BNP Fastlands-Norge nesten 2 prosent. Overhenget fra 2. kvartal 2008 er på 2,6 prosent. Vårt anslag for veksten i fastlandsøkonomien innebærer derfor en svak vekst gjennom de to siste kvartalene i 2008. For første gang på flere år vil produksjonsveksten i offentlig forvaltning være om lag på linje med veksten i fastlandsnæringene.

I tråd med tidligere anslag regner vi med at den svake veksten vil fortsette de nærmeste par årene. Svak konjunkturutvikling internasjonalt gir små vekstimpulser til det eksportorienterte næringslivet i Norge. Vi regner med at høye renter fortsatt vil dempe veksten i husholdningenes konsumetterspørsel og boliginvesteringer. Etter hvert vil også svakere vekst og høyere renter dempe veksten i næringslivsinvesteringene. Vi venter nå at disse faller litt i kvartalene framover. De etter-

Tabell 2.2. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2007-2011. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2007	Prognoser								
		2008			2009		2010		2011	
		SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	6,4	2,6	3,7	2 3/4	2,9	2	2,9	2 1/4	3,5	3 1/4
Konsum i offentlig forvaltning	3,6	3,6	3,2	3 1/4	3,1	3 1/2	3,3	..	3,1	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	9,3	3,9	4,8	..	-0,9	..	2,3	..	2,6	..
Utvinning og rørtransport ¹	5,5	6,2	10,0	7 1/2	9,2	10	5,9	5	4,9	0,0
Fastlands-Norge	9,4	2,8	3,4	4 3/4	-3,6	-1 3/4	1,2	..	2,0	..
Næringer	12,5	8,8	7,0	..	-5,9	..	-1,2	..	0,0	..
Bolig	5,5	-9,3	-4,0	..	-6,5	..	1,9	..	7,3	..
Offentlig forvaltning	7,8	5,7	5,4	..	5,7	..	5,8	..	0,6	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	6,2	2,9	3,5	3 1/4	1,7	1 3/4	2,7	2	3,1	3,0
Lagerendring ³	-1,3	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	2,8	2,2	2,4	..	1,5	..	0,9	..	2,2	..
Råolje og naturgass	-2,8	-1,5	-0,2	..	2,5	..	0,0	..	0,0	..
Tradisjonelle varer ⁴	9,0	6,9	4,3	5	-0,1	2	1,8	..	4,8	..
Import	8,7	5,3	6,0	5 1/4	1,5	2	3,0	..	3,5	..
Tradisjonelle varer	8,1	4,6	6,1	..	1,3	..	3,4	..	4,6	..
Bruttonasjonalprodukt	3,7	2,5	2,4	2 3/4	1,9	2 1/2	1,9	2 1/4	2,6	2 1/2
Fastlands-Norge	6,2	3,1	3,2	3 1/4	1,7	2	2,4	2 1/2	3,2	3,0
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	4,0	2,6	2,4	2 3/4	1,4	1/2	1,2	-1/4	1,5	1/2
Arbeidsledighetsrate (nivå)	2,5	2,7	2,4	2 3/4	2,8	3	3,1	3 1/2	3,0	3 1/4
Priser og lønninger										
Lønn per normalårsverk	5,6	6,0	5 1/2	6	5,0	5 1/2	4,4	5	4,5	4 3/4
Konsumprisindeksen (KPI)	0,8	4,0	3,2	4	3,1	3 1/4	1,9	2 1/2	2,3	2 1/2
KPI-JAE ⁵	1,4	2,6	2,4	2 1/2	2,5	2 1/4	2,0	2 1/2	2,2	2 1/2
Eksportpris tradisjonelle varer	2,2	1,3	-1,5	..	-2,8	..	3,1	..	7,7	..
Importpris tradisjonelle varer	3,4	1,0	0,3	..	-0,6	..	1,1	..	3,2	..
Boligpris ⁶	12,3	2,6	..	..	2,6	..	1,5	..	4,9	..
Utenriksøkonomi										
Driftsbalansen, mrd. kroner	350,7	493,8	429,4	..	538,4	..	556,3	..	671,9	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	15,4	19,1	17,2	..	19,7	..	19,5	..	21,8	..
MEMO:										
Husholdningenes sparerate (nivå)	-0,4	1,2	0,3	..	1,6	..	3,2	..	3,6	..
Pengemarkedsrente (nivå)	5,0	6,3	6,4	6,3	6,1	6,4	5,3	5,7	5,5	5,4
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	5,7	7,2	..	..	7,2	..	6,4	..	6,4	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	423	576	500	..	552	..	566	..	665	..
Eksportmarkedsindikator	5,4	3,8	..	..	1,6	..	4,5	..	7,7	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	-1,7	-3,1	-3 1/4	-3,6	0,1	2,0	-1,1	1,7	-0,5	0,8

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Selveier.⁷ Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr. 2 (2007-2008) (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2/2008 (NB).

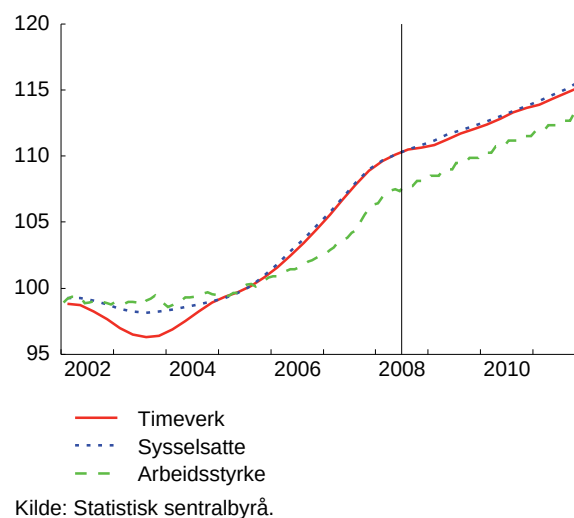
spørselskomponentene som fortsatt vil gi vekstimpulser om lag på linje med tidligere år, er konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning samt oljeinvesteringene. Som følge av en svekket konkurranseevne gjennom de siste par årene, er det grunn til å tro at importandelene vil øke slik at også dette demper veksten i norsk produksjon. Vi ser for oss at veksten i industriproduksjonen, som har holdt seg godt opp lenge, blir redusert framover. Våre anslag innebærer imidlertid ikke noe fall i industriproduksjonen i 2009. Derimot vil nedgangen i boliginvesteringene og etter hvert også i næringsinvesteringene bidra til redusert aktivitetsnivå i bygge- og anleggsbransjen. I tjenesteytende næringer vil veksten bli redusert, men positive stimulanser fra veksten i tjenestekonsumet i husholdningene, offentlig forvaltning og oljevirkosomhet bidrar til fortsatt positiv vekst. Vi ser nå for oss at BNP-veksten i fastlandsøkonomien kan bli klart under 2 prosent i 2009. En viss vekst i gassproduksjonen kan bidra til at samlet BNP-vekst blir litt høyere, knapt 2 prosent i 2009.

Et antatt konjunkturomslag internasjonalt sammen med mindre kontraktiv pengepolitikk både i eurosonen og i Norge gjør at konjunkturedgangen dempes noe i 2010 og gradvis slår over i en oppgang gjennom 2011. Omslaget er i høy grad en følge av disse to forutsetningene, mens vi antar at finanspolitikken i hovedsak gir om lag de samme produksjons- og etterspørselsimpulsene som før. Oljeinvesteringene antas fortsatt å ville vokse noe, men litt svakere enn i senere år. Lavere renter vil stimulere både husholdningenes konsumvekst og boliginvesteringer. Vi tror derfor at nedgangen i boliginvesteringene stopper opp rundt årsskiftet 2009/2010, for så å øke noe igjen. Med et visst omslag i utenlandsk og innenlandsk etterspørsel og produksjon, vil nedgangen i næringsinvesteringene stoppe opp. Det betyr at nedgangen i bygge- og anleggssektoren snur til en moderat oppgang igjen i 2010 og 2011. Det samme gjør industriproduksjonen som følge av økt eksport av tradisjonelle varer. Vi anslår veksten i BNP Fastlands-Norge til 2,3 prosent i 2010, økende til 3,2 prosent i 2011. Dette er i nærheten av hva vi for tiden oppfatter som potensiell vekst i økonomien. Om lag uendret produksjon av olje og gass samlet sett, vil gi stabil produksjon i petroleumssektoren slik at veksten i BNP i alt stort sett vil være et halvt prosentpoeng lavere enn veksten i fastlandsøkonomien i disse to årene.

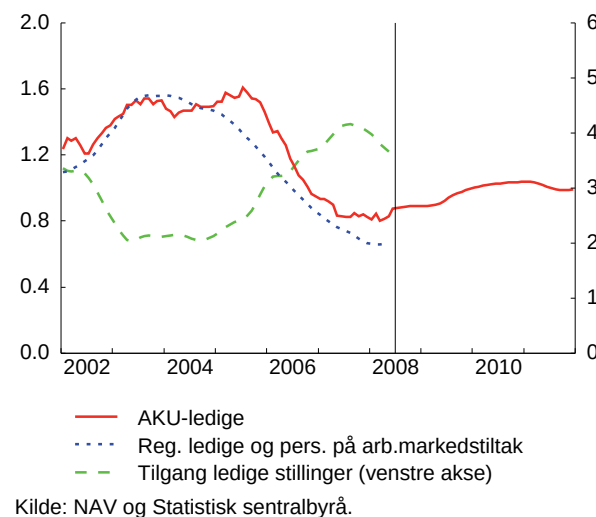
2.10. Nedgang i produktiviteten varslar om lavere sysselsettingsvekst

Mens statistikk på flere områder nå viser et klart omslag i konjunktorene, viser sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) i SSB at arbeidsledigheten har ligget stabilt rundt 2,5 prosent siden mai 2007. Antall registrert helt ledige har ifølge Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) blitt redusert noe i den første delen av denne perioden, men har vært omtrent uforandret siden utgangen av november i fjor. NAV har imidlertid notert en klar økning i antall permitterte. Ved utgangen av juli i år var det 25 prosent flere permitterte enn på samme tid i fjor. Antall ledige stillinger er

Figur 2.13. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.** Sesongjusterte og glattede indekser, 2005=100

Figur 2.14. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.** Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

også redusert. I samme periode har tilgangen på ledige stillinger annonsert i media gått ned med 15 prosent.

Sesongjusterte tall fra KNR viser at produktiviteten, målt som bruttoprodukt per timeverk i Fastlands-Norge, ble redusert med hele 0,9 prosent fra andre halvår i fjor til første halvår i år. Noe skyldes redusert kraftproduksjon, men også utenom kraftnæringen var det betydelig nedgang. Det er ikke unormalt at produktivitsveksten blir redusert – eller dog at nivået faller – når det skjer et negativt omslag i konjunktorene. Etterspørselsnedgangen rettet mot bedriftene kommer som regel en stund før oppsigelser blir vurdert. Produktivitsnedgangen gir således et varsel om redusert sysselsettingsvekst framover.

Ifølge KNR har sysselsettingsveksten i første halvår i år blitt noe redusert. Sesongjusterte tall viser at syssel-

settingen økte med 1,6 prosent fra andre halvår i fjor til første halvår i år. Det innebærer en veksttakt litt lavere enn før konjunkturuomslaget rundt siste årsskifte. AKU viser imidlertid at sysselsettingsveksten har stoppet helt opp. Sesongjusterte AKU-tall vises som tremåneders glidende gjennomsnitt, og i perioden mai-juli i år var sysselsettingen om lag på samme nivå som i perioden februar-april i år.

Reduksjonen i produktiviteten har gått sammen med en kraftig økning i tilgangen på arbeidskraft fra utlandet. Både økningen i antall bosatte og innvandrere på korttidsopphold har vært rekordhøy, og arbeidstilbudet har det siste året økt like mye som sysselsettingen. Dersom bedriftene har valgt å øke produksjonskapasiteten ved å sysselsette flere framfor å øke kapitalinvesteringene, kan det forklare noe av den lavere arbeidskraftsproduktiviteten så langt i år. Til tross for at investeringsaktiviteten har vært svært høy det siste året, har likevel antall sysselsatte timeverk økt mer enn kapitalbeholdningen.

Det er ingen klare tegn til at den høye arbeidsinnvandringen er i ferd med å bli redusert. Når konjunkturerne nå har snudd i Norge, samtidig som arbeidsmarkedet har bedret seg markert i hjemlandene, forventer vi imidlertid lavere arbeidsinnvandring framover. Det er også grunn til å tro at utvandringen tiltar, da gruppen arbeidstakere med tilknytning til andre land har økt sterkt gjennom mange år. I tillegg er det usikkerhet knyttet til i hvilken grad og hvor lenge arbeidsinnvandrere som blir boende i Norge fortsetter å tilby arbeid, dersom de blir ledige. Om de får problemer med å få seg ny jobb, kan de velge å trekke seg ut av arbeidsmarkedet. Vi legger til grunn at veksten i arbeidsstyrken blir redusert til om lag 1½ prosent årlig fra 2009 til 2011, mot vel 3 prosent i 2007 og 2008.

Konjunkturuomslaget ved årsskiftet 2007/2008 har trolig først påvirket bygge- og anleggsnæringen. For prognoseperioden sett under ett synker sysselsettingen i bygge- og anleggsnæringen med nesten 10 000 personer ifølge våre anslag, noe som i så fall skaper ledig kapasitet i næringen. I en egen boks omtaler vi en alternativberegning med økte offentlige investeringer i infrastruktur fram til 2016, noe som vil være en måte å utnytte denne ledige kapasiteten på.

Husholdningene har bremset konsumveksten kraftig i første halvår i år. Dersom den relativt svake konsumutviklingen fortsetter, vil sysselsettingsveksten i de private tjenesteytende næringene bli redusert framover. Disse næringene sysselsetter nesten halvparten av alle arbeidstakere i Norge. Likevel vil økt konsum i husholdningene være en av de viktigste årsakene til at veksttaket i norsk økonomi blir relativt høy til en nedgangskonjunktur å være. Når vi i tillegg ser for oss betydelig økt sysselsetting i offentlig sektor, vil den samlede sysselsettingsveksten fortsatt være høy ifølge våre prognoser. Veksten i sysselsettingen er likevel noe lavere enn veksten i arbeidsstyrken, slik at ledigheten øker noe fram mot 2010, da den blir litt over 3 prosent.

Internasjonal konjunkturoppgang og økt industrisysselsetting bidrar til å redusere ledigheten litt i 2011.

2.11. Mot mer normal lønnsvekst

I år ligger det an til en vekst i lønn per normalårsverk på om lag 6 prosent. Dette vil i så fall bli den høyeste lønnsveksten siden 1998. Det har imidlertid vært svært høy reallønnsvekst gjennom hele 2000-tallet. Dersom våre prognoser slår til, må vi tilbake til 1960-tallet for å finne et tiår med tilsvarende reallønnsvekst. Den høye lønnsveksten i år må ses på bakgrunn av de store overskuddene i næringslivet siden 2003 og den kraftig tilstramningen i arbeidsmarkedet siden 2005.

Med unntak av UNIOs streik i kommuneoppgjøret, har lønnsoppgjøret i år vært uten store konflikter. Arbeids-giverne har i det store og hele akseptert høye lønnskrav. Det kan tyde på at lønnsevnene i næringslivet er god. I årets lønnsoppgjør har i tillegg staten deltatt med en ny AFP-ordning, tilpasset pensjonsreformen, som arbeidstakerorganisasjonene har oppfattet som gunstig. Oppgjørene i privat sektor endte med en ramme anslått av partene selv på 5,6 prosent. I offentlig sektor ble rammen på 6,2 prosent, og hele 6,4 prosent i kommuneoppgjørene. Gjennom konjunkturoppgangen siden 2003 har lønnsveksten vært relativt lik mellom hovedsektorene i norsk økonomi. Blant annet høye bonusutbetalinger innen finanstjenester i 2005 og 2006 har imidlertid bidratt til noe høyere lønnsvekst i privat sektor enn i det offentlige før årets oppgjør.

Nasjonalregnskapstallene bekrefter at lønnsevnene i næringslivet har vært sterk på 2000-tallet. Tallene viser at før 2001 var lønnskostnadenes andel av verdiskapningen i industrien hele tiden over 70 prosent. Fram mot 2006 ble lønnskostnadsandelen gradvis redusert, og i 2006 utgjorde lønnskostnadene kun 65 prosent av bruttoproduktet i sektoren. Den høye lønnsveksten i 2007 og 2008, samt internasjonal konjunkturedgang og sterk kronekurs, har bidratt til å øke lønnskostnadsandelen igjen. I våre beregninger når den 70 prosent i 2009.

Sammen med noe økt ledighet, vil den reduserte lønnsomheten i næringslivet bidra til lavere lønnsvekst framover. Tilleggene i årets hovedoppgjør får imidlertid fullårseffekt først neste år, slik at med normal lønns-glidning blir den gjennomsnittlige lønnsveksten fra i år til neste år relativt høy – selv med null tariff tillegg. Vårt anslag på lønnsveksten fra 2008 til 2009 på 5 prosent innebærer at det også vil bli gitt noe tillegg i mellomoppgjøret det året.

En normalisering av konjunktursituasjonen, både i Norge og etter hvert også internasjonalt, stabiliserer lønnsveksten på mer normale nivåer etter 2009. I 2010 og 2011 anslås lønnsveksten til om lag 4½ prosent. En gjennomsnittlig KPI-vekst på noe over 2 prosent disse årene, innebærer en reallønnsvekst på omtrent 2½ prosent. En slik reallønnsvekst er nær den underliggende produktivitetsveksten i økonomien, og varsler om en

stabil utvikling i den kostnadmessige konkurranseevnen for norsk næringsliv i denne perioden.

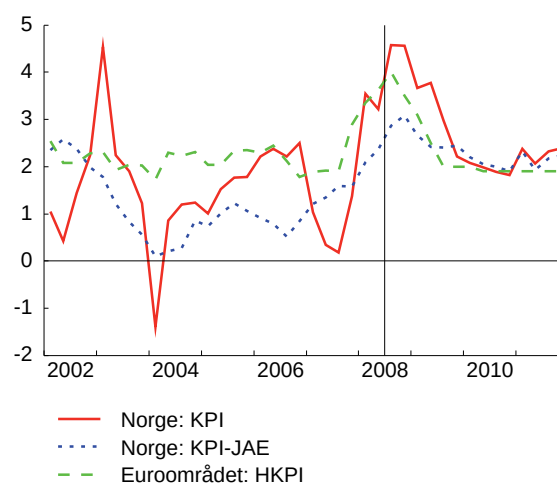
2.12. Elektrisitetsprisene gir høy prisvekst

Prisstigningen målt med konsumprisindeksen (KPI) har i de tre siste kvartalene vært på vei opp, og utviklingen i elektrisitetsprisene vil bidra til ytterligere økning utover høsten. I juli var 12-månedersveksten i KPI 4,3 prosent, mens den var så lav som -0,3 prosent i september i fjor. Utviklingen i energiprisene forklarer det meste av økningen, men det har også vært en klar vekst i den underliggende prisveksten. 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med nær halvannet prosentpoeng i denne perioden og var i juli kommet opp i 2,9 prosent. En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser at det har vært økende inflasjonsimpulser fra alle hovedgrupper. 12-månedersveksten for norsk-produserte varer inkludert jordbruks- og fiskevarer har steget kraftig, mens prisstigningen for importerte konsumvarer, husleie og andre tjenester har økt langt mer beskjedent.

Den senere tids økning i den underliggende prisstigningen er en fortsettelse av en tendens mot økt inflasjon som har vart helt fra begynnelsen av 2004, altså om lag et halvt år etter starten på den siste konjunkturoppgangen. Utviklingen kan i noen grad føres tilbake til økt lønnskostnadsvekst og svakere produktivitetsutvikling gjennom oppgangsperioden. Det har imidlertid også vært andre sterke drivere bak denne utviklingen. Den kraftige kronestyrkingen et stykke i forkant av konjunkturoppgangen bidro sannsynligvis til den svært lave inflasjonen i begynnelsen av 2004. De prisdempende effektene av at en stadig større andel av importen kommer fra lavkostnadsland er blitt mindre gjennom de siste årene. Dette skyldes blant annet at omfanget av endringene i handelsmønsteret er redusert og at kostnadsnivået i lavkostlandene øker. En klar styrking av krona gjennom de fire-fem siste årene har imidlertid bidratt til at prisstigningen på importerte konsumvarer bare har økt meget svakt.

Den internasjonale prisutviklingen på råvarer har påvirket norsk inflasjon. Virkningene av den internasjonale prisstigningen på matvarer har i det siste også blitt forsterket av markerte økninger i maksimalprisene på norske jordbruksvarer som var ett av elementene i årets jordbruksoppgjør. Mye av økningen i oljeprisen gjennom det siste tiåret har funnet sted parallelt med den norske konjunkturoppgangen. Økte oljepriser innebærer stigende produksjonskostnader i de aller fleste bransjer både i Norge og internasjonalt. Prisøkningene på olje og kull har også medvirket til å øke prisene i det nordiske kraftmarkedet selv om det er lokale forhold som er dominerende for de mer kortsiktige svingingene i kraftprisene. Høye vintertemperaturer, stort tilsig, høy fyllingsgrad og tekniske problemer med overføringskapasiteten, bidro til at spotprisen i Sør-Norge kom under 10 øre per kWh i mai, etter en siste topp i desember 2007 på 38 øre per kWh. Midt i august var prisene økt

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

til om lag 35 øre per kWh. Terminprisene like før publiseringen av denne rapporten peker i retning av priser på om lag 60 øre per kWh rundt kommende årsskifte.

Prisene på standardkontrakter for elektrisitet reagerer på spotprisene med et betydelig tidsetterslep. Ifølge KPI økte de gjennomsnittlige elektrisitetsprisene til husholdningene, inkludert avgifter og nettleie, med knappe 11 prosent fra mai til juli, etter å ha falt med 26 prosent fra januar til mai. Målt på 12-månedersbasis har prisveksten på elektrisitet gått fra -43 prosent i september i fjor til +28 prosent i juli i år, og veksten vil fortsette å øke i de neste to-tre månedene. På bakgrunn av terminprisene anslår vi at elektrisitetsprisene på årsbasis vil øke med om lag 30 prosent i år og rundt 20 prosent til neste år. Deretter ligger det an til nullvekst i de påfølgende to årene.

Utviklingen i elektrisitetsprisene vil bidra til at den samlede prisstigningen vil øke i de kommende månedene. Markert økning i elektrisitetsprisene på slutten av fjoråret samt nedgangen i oljeprisen vil trolig bidra til at 12-månedersveksten i KPI helt mot slutten av året igjen vil komme til å falle. På årsbasis anslås KPI å øke med 4 prosent i 2008.

Den innenlandske kostnads- og produktivitetsutviklingen vi har sett i det siste, vil bidra til at den underliggende prisstigningen, målt ved 12-månedersveksten i KPI-JAE, øker svakt fram mot årsskiftet. Lavere internasjonale råvarepriser og inflasjon samt kronestyrkingen vil imidlertid snart bremse økningen. På årsbasis regner vi med en vekst på 2,6 prosent i år. Vi må tilbake til 2001 for å finne en liknende prisvekst. Svakere norske konjunkturer og dermed svekket lønnsomhet i næringslivet og noe mindre press i arbeidsmarkedet vil føre til en oppbremsing i kostnadsveksten. Produktivitetsveksten vil også ta seg opp. Dermed vil en del forhold både i Norge og på verdensmarkedet bidra til å trekke prisveksten ned. Fra litt ut i 2009 av regner vi

med at veksten i KPI-JAE vil holde seg rundt 2 prosent. Vi regner imidlertid med at det hele tiden vil være en underliggende tendens til litt høyere prisimpulser fra importerte ferdigvarer. Når de internasjonale konjunktorene slår om til oppgang igjen i 2010, vil vi trolig få nye impulser i retning av høyere prisvekst fra råvarer inkludert olje. Også den norske kostnadsveksten kommer da til å øke. En fortsatt styrking av kronekursen som blant annet skyldes relativt høye norske renter, vil imidlertid dempe inflasjonen i Norge.

Det vedtatte avgiftsopplegget for 2008 anses som nær inflasjonsnøytralt, selv om prisveksten blir en del høyere enn forutsatt i nasjonalbudsjettet. Vi legger også til grunn en inflasjonsjustering av avgiftsatsene i resten av prognoseperioden. På årsbasis regner vi med at oljeprisen målt i norske kroner vil reduseres litt neste år, men deretter øke. Dette gir om lag motsatte impulser av utviklingen i elektrisitetsprisene. Utviklingen i energiprisene gir dermed klart høyere vekst i KPI enn i KPI-JAE i 2008 og 2009, mens veksten i 2010 og 2011 antas å bli ganske lik.

2.13. Historisk høy oljepris gir rekordoverskudd i utenriksøkonomien

I de senere årene har utenrikshandelen gått med store og økende overskudd. Fra 2002 til 2006 steg overskuddet på handelsbalansen overfor utlandet fra i underkant av 200 milliarder kroner til i underkant av 400 milliarder kroner. I 2007 bidro svakere konjunkturer ute til å redusere eksportoverskuddet målt i faste priser og svekke bytteforholdet målt ved eksportpriser relativt til importpriser. Dermed falt overskuddet med nær ti prosent i forhold til året før. Vi venter imidlertid at overskuddene i utenrikshandelen igjen vil fortsette å vokse. Utviklingen hittil i år understreker det, med overskudd i hvert av de to første kvartalene på hele 120 milliarder kroner i følge KNR. Den kraftige økningen i prisen på olje og gass hittil i år har bidratt sterkt til dette.

Uten olje og gass viser handelsbalansen underskudd, fra nesten 70 milliarder kroner i 2002 til godt over 110 milliarder kroner i fjor. Årets to første kvartaler ga underskudd på henholdsvis om lag 20 og 30 milliarder kroner. Overskuddene på handelsbalansen med utlandet kan med det tilskrives olje- og gasseksporten.

Oljeprisen har steget jevnt siden 2002, da prisen lå på 25 dollar fatet. Inneværende år har oljeprisen svingt kraftig, fra i overkant av 90 dollar fatet ved årets inngang til nesten 150 dollar i sommer. I det siste har den falt ned til om lag 115 dollar. Siden 2002 har dollarkursen svekket seg fra nesten 9 kroner, og har vært nede i 5 kroner i 2. kvartal i år. Omregnet i norske kroner har oljeprisen likevel steget fra 200 kroner til mer enn 600 kroner fatet. Det forklarer den kraftige veksten i overskuddet på handelsbalansen siden 2002.

For innværende år anslår vi et overskudd på handelsbalansen på 500 milliarder kroner, et markant hopp opp fra fjorårets overskudd på 357 milliarder kroner. I

2009 ventes ytterligere økning i overskuddet til om lag 540 milliarder kroner som følge av økt eksportvolum av olje og gass. Med et oljeprisanslag som stiger fra 100 dollar fatet i 2009 til 130 dollar fatet mot slutten av 2011 og en stabil dollarkurs på i underkant av 5,5 kroner samt en styrking av bytteforholdet for andre varer og tjenester, venter vi at overskuddene øker betydelig og når 650 milliarder kroner i 2011.

Rente- og stønadsbalansen overfor utlandet er summen av netto formuesinntekter, netto arbeidsinntekter og overføringer/stønader. Bistand til utviklingsland og utlendingers høyere gjennomsnittlig utbytte (betalte renter og aksjeutbytter) på investeringer i Norge enn visa versa, har medført at rente- og stønadsbalansen har vært negativ i alle år fra 2002. Vi venter imidlertid at økende netto fordringer på utlandet vil bedre rente- og stønadsbalansen framover. I forhold til handelsoverskuddet vil balansebeløpene være små, slik at overskuddet på driftsbalansen blir om lag som for handelsbalansen, og kanskje litt høyere i 2010 og 2011.

Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	864 839	920 108	217 371	219 967	226 378	229 274	231 393	233 592	233 609	234 320
Konsum i husholdninger	828 966	882 331	208 354	210 860	217 121	219 893	221 880	223 956	223 934	224 606
Varekonsum	428 799	461 680	107 975	109 164	113 941	114 983	116 450	116 792	116 510	116 836
Tjenestekonsum	371 049	387 552	92 857	94 690	95 165	96 696	97 187	98 406	98 425	98 740
Husholdningenes kjøp i utlandet	52 544	57 331	13 380	13 169	13 907	14 256	14 269	14 981	15 094	15 168
Utlendingers kjøp i Norge	-23 426	-24 232	-5 857	-6 163	-5 892	-6 042	-6 025	-6 223	-6 096	-6 139
Konsum i ideelle organisasjoner	35 873	37 778	9 017	9 106	9 257	9 381	9 513	9 636	9 676	9 714
Konsum i offentlig forvaltning	398 571	412 731	100 038	100 724	101 431	102 541	104 016	104 695	105 428	106 486
Konsum i statsforvaltningen	207 093	211 241	51 882	52 175	52 420	52 591	52 998	53 221	54 142	54 944
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	179 907	183 027	45 080	45 294	45 389	45 562	45 949	46 121	47 223	48 116
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	27 186	28 213	6 802	6 881	7 031	7 029	7 049	7 100	6 920	6 828
Konsum i kommuneforvaltningen	191 478	201 490	48 156	48 550	49 011	49 950	51 018	51 474	51 286	51 542
Bruttoinvestering i fast realkapital	392 400	428 803	98 046	100 964	100 300	104 454	109 447	114 803	111 731	111 625
Utvinning og rørtransport	90 799	95 816	23 376	23 341	22 100	23 725	25 323	24 580	24 820	25 498
Tjenester tilknyttet utvinning	-259	-1 605	449	178	-403	9	-845	-366	-373	-473
Utenriks sjøfart	16 381	22 361	4 584	2 285	4 306	4 349	7 069	6 626	6 503	5 987
Fastlands-Norge	285 479	312 231	69 637	75 159	74 297	76 371	77 900	83 962	80 782	80 612
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	227 167	249 376	56 790	59 594	59 734	61 195	63 887	64 707	65 511	64 092
Næringer	139 305	156 684	34 799	36 941	36 396	37 749	40 454	41 933	43 670	43 336
Industri og bergverk	23 943	29 191	6 364	6 586	6 097	6 831	7 706	8 560	8 280	8 848
Annen vareproduksjon	25 745	27 681	6 700	6 429	6 287	7 033	7 414	6 852	7 732	8 014
Tjenester	89 616	99 812	21 734	23 926	24 013	23 885	25 333	26 521	27 657	26 474
Boliger (husholdninger)	87 862	92 692	21 991	22 653	23 338	23 446	23 433	22 774	21 841	20 756
Offentlig forvaltning	58 312	62 855	12 847	15 565	14 563	15 177	14 013	19 256	15 271	16 521
Lagerendring og statistiske avvik	59 525	53 830	16 882	13 278	11 021	14 086	11 072	17 605	16 144	18 912
Bruttoinvestering i alt	451 924	482 633	114 928	114 242	111 321	118 540	120 519	132 408	127 875	130 537
Innenlandsk sluttanvendelse	1 715 335	1 815 473	432 337	434 933	439 130	450 355	455 928	470 694	466 912	471 343
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 548 889	1 645 070	387 046	395 850	402 107	408 186	413 309	422 249	419 819	421 418
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	456 883	475 586	112 885	116 289	115 994	117 718	118 029	123 950	120 699	123 007
Eksport i alt	872 004	896 529	217 317	220 497	224 610	219 516	226 163	225 327	228 221	227 070
Tradisjonelle varer	243 615	265 463	60 820	62 131	64 569	64 487	66 541	69 289	69 393	70 400
Råolje og naturgass	399 603	388 490	99 543	97 716	101 213	94 548	97 601	95 042	97 257	94 726
Skip, plattformer og fly	12 608	12 837	3 357	4 124	2 548	3 808	4 019	2 462	1 927	2 906
Tjenester	216 177	229 739	53 596	56 525	56 280	56 673	58 001	58 534	59 645	59 037
Samlet sluttanvendelse	2 587 339	2 712 001	649 654	655 430	663 741	669 871	682 091	696 022	695 134	698 413
Import i alt	592 414	644 130	148 202	153 201	154 286	157 611	161 590	170 264	169 122	169 308
Tradisjonelle varer	384 920	416 197	95 857	101 105	102 058	102 975	103 907	107 159	109 379	108 160
Råolje og naturgass	1 899	4 786	236	885	776	1 850	675	1 465	471	617
Skip, plattformer og fly	14 907	19 812	3 808	2 005	2 891	3 275	5 954	7 692	6 625	7 013
Tjenester	190 688	203 334	48 301	49 207	48 561	49 511	51 054	53 948	52 647	53 519
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1 994 924	2 067 872	501 452	502 229	509 455	512 261	520 501	525 758	526 011	529 104
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 520 691	1 615 455	381 470	385 987	394 996	400 702	408 347	411 602	411 362	415 312
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	474 233	452 416	119 981	116 242	114 459	111 558	112 155	114 156	114 650	113 793
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 296 145	1 375 482	323 790	330 054	335 969	341 253	347 302	351 102	351 182	354 204
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 013 216	1 083 356	252 876	258 660	264 079	268 537	273 759	277 174	276 481	279 469
Industri og bergverk	185 585	194 216	46 399	48 027	48 245	47 891	48 599	49 516	49 565	50 594
Annen vareproduksjon	144 921	158 393	35 482	36 065	38 098	39 541	40 920	40 154	40 292	40 673
Tjenester inkl. boligjenester	682 709	730 747	170 994	174 568	177 736	181 105	184 240	187 504	186 624	188 202
Offentlig forvaltning	282 929	292 126	70 914	71 394	71 890	72 716	73 543	73 928	74 701	74 735
Produktavgifter og -subsidier	224 547	239 973	57 680	55 932	59 026	59 449	61 045	60 500	60 180	61 108

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,7	6,4	0,9	1,2	2,9	1,3	0,9	1,0	0,0	0,3
Konsum i husholdninger	4,6	6,4	0,9	1,2	3,0	1,3	0,9	0,9	0,0	0,3
Varekonsum	4,1	7,7	1,3	1,1	4,4	0,9	1,3	0,3	-0,2	0,3
Tjenestekonsum	4,1	4,4	0,4	2,0	0,5	1,6	0,5	1,3	0,0	0,3
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,1	9,1	0,9	-1,6	5,6	2,5	0,1	5,0	0,8	0,5
Utlendingers kjøp i Norge	4,0	3,4	1,0	5,2	-4,4	2,5	-0,3	3,3	-2,0	0,7
Konsum i ideelle organisasjoner	6,5	5,3	1,0	1,0	1,7	1,3	1,4	1,3	0,4	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	2,9	3,6	0,8	0,7	0,7	1,1	1,4	0,7	0,7	1,0
Konsum i statsforvaltningen	1,7	2,0	0,4	0,6	0,5	0,3	0,8	0,4	1,7	1,5
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,5	1,7	0,4	0,5	0,2	0,4	0,8	0,4	2,4	1,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-3,3	3,8	0,4	1,2	2,2	0,0	0,3	0,7	-2,5	-1,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,4	5,2	1,2	0,8	1,0	1,9	2,1	0,9	-0,4	0,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,3	9,3	-2,2	3,0	-0,7	4,1	4,8	4,9	-2,7	-0,1
Utvinning og rørtransport	2,9	5,5	4,7	-0,2	-5,3	7,4	6,7	-2,9	1,0	2,7
Tjenester tilknyttet utvinning	-74,2	520,8	-395,1	-60,3	-326,4	-102,2	..	-56,7	2,1	26,6
Utenriks sjøfart	25,3	36,5	-9,1	-50,2	88,5	1,0	62,5	-6,3	-1,9	-7,9
Fastlands-Norge	7,6	9,4	-4,6	7,9	-1,1	2,8	2,0	7,8	-3,8	-0,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	7,0	9,8	1,7	4,9	0,2	2,4	4,4	1,3	1,2	-2,2
Næringer	7,3	12,5	2,4	6,2	-1,5	3,7	7,2	3,7	4,1	-0,8
Industri og bergverk	8,3	21,9	17,5	3,5	-7,4	12,0	12,8	11,1	-3,3	6,9
Annen vareproduksjon	13,8	7,5	1,9	-4,0	-2,2	11,9	5,4	-7,6	12,8	3,6
Tjenester	5,3	11,4	-1,1	10,1	0,4	-0,5	6,1	4,7	4,3	-4,3
Boliger (husholdninger)	6,6	5,5	0,6	3,0	3,0	0,5	-0,1	-2,8	-4,1	-5,0
Offentlig forvaltning	10,1	7,8	-25,2	21,2	-6,4	4,2	-7,7	37,4	-20,7	8,2
Lagerendring og statistiske avvik	28,1	-9,6	29,4	-21,3	-17,0	27,8	-21,4	59,0	-8,3	17,1
Bruttoinvestering i alt	9,7	6,8	1,5	-0,6	-2,6	6,5	1,7	9,9	-3,4	2,1
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,8	1,0	0,6	1,0	2,6	1,2	3,2	-0,8	0,9
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	4,8	6,2	-0,2	2,3	1,6	1,5	1,3	2,2	-0,6	0,4
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,8	4,1	-3,1	3,0	-0,3	1,5	0,3	5,0	-2,6	1,9
Eksport i alt	0,4	2,8	0,3	1,5	1,9	-2,3	3,0	-0,4	1,3	-0,5
Tradisjonelle varer	6,2	9,0	-0,4	2,2	3,9	-0,1	3,2	4,1	0,2	1,5
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	0,2	-1,8	3,6	-6,6	3,2	-2,6	2,3	-2,6
Skip, plattformer og fly	13,5	1,8	82,5	22,8	-38,2	49,4	5,5	-38,8	-21,7	50,8
Tjenester	8,1	6,3	-1,3	5,5	-0,4	0,7	2,3	0,9	1,9	-1,0
Samlet sluttanvendelse	3,8	4,8	0,8	0,9	1,3	0,9	1,8	2,0	-0,1	0,5
Import i alt	8,1	8,7	-0,5	3,4	0,7	2,2	2,5	5,4	-0,7	0,1
Tradisjonelle varer	9,6	8,1	1,1	5,5	0,9	0,9	0,9	3,1	2,1	-1,1
Råolje og naturgass	-50,9	152,0	1,9	274,2	-12,3	138,4	-63,5	117,0	-67,8	30,9
Skip, plattformer og fly	24,1	32,9	-34,8	-47,4	44,2	13,3	81,8	29,2	-13,9	5,9
Tjenester	5,4	6,6	0,5	1,9	-1,3	2,0	3,1	5,7	-2,4	1,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,5	3,7	1,2	0,2	1,4	0,6	1,6	1,0	0,0	0,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	4,8	6,2	1,1	1,2	2,3	1,4	1,9	0,8	-0,1	1,0
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-4,1	-4,6	1,5	-3,1	-1,5	-2,5	0,5	1,8	0,4	-0,7
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,8	6,1	0,7	1,9	1,8	1,6	1,8	1,1	0,0	0,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,5	6,9	0,7	2,3	2,1	1,7	1,9	1,2	-0,3	1,1
Industri og bergverk	7,1	4,7	0,9	3,5	0,5	-0,7	1,5	1,9	0,1	2,1
Annen vareproduksjon	-0,7	9,3	-0,9	1,6	5,6	3,8	3,5	-1,9	0,3	0,9
Tjenester inkl. boligjenester	6,5	7,0	1,0	2,1	1,8	1,9	1,7	1,8	-0,5	0,8
Offentlig forvaltning	2,2	3,3	0,5	0,7	0,7	1,1	1,1	0,5	1,0	0,0
Produktavgifter og -subsidier	5,0	6,9	3,5	-3,0	5,5	0,7	2,7	-0,9	-0,5	1,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2005=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,1	102,8	102,7	103,1	102,2	102,3	102,7	104,0	105,1	105,7
Konsum i offentlig forvaltning	104,2	108,9	104,9	105,9	107,3	108,5	109,2	110,5	111,9	113,4
Bruttoinvestering i fast kapital	104,3	110,3	105,8	106,4	108,2	110,2	111,7	111,0	112,4	114,5
Fastlands-Norge	103,9	109,7	105,0	105,7	107,8	109,1	110,2	111,4	112,0	113,7
Innenlandsk sluttanvendelse	103,1	105,7	104,7	103,6	104,1	105,8	106,4	106,2	108,4	110,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103,0	105,6	103,7	104,3	104,5	105,1	105,7	107,1	108,1	109,2
Eksport i alt	115,3	116,3	113,7	116,7	112,6	114,9	112,6	125,3	128,9	135,6
Tradisjonelle varer	111,4	113,9	114,7	115,8	114,5	116,3	112,4	113,0	112,2	114,2
Samlet sluttanvendelse	107,2	109,1	107,7	108,0	107,0	108,7	108,5	112,4	115,1	118,7
Import i alt	103,3	106,5	104,1	107,6	107,2	107,7	105,9	105,6	107,6	109,1
Tradisjonelle varer	104,7	108,3	105,0	109,6	109,1	109,7	107,7	106,8	109,2	110,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	108,4	110,1	108,8	108,2	106,9	109,1	109,3	114,6	117,5	121,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,6	106,1	104,3	104,4	105,1	105,9	105,7	107,6	108,8	109,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2006	2007	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	0,7	0,6	0,5	-0,9	0,1	0,3	1,3	1,0	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	4,2	4,5	1,0	1,0	1,3	1,1	0,7	1,2	1,3	1,3
Bruttoinvestering i fast kapital	4,3	5,8	3,0	0,6	1,7	1,8	1,3	-0,6	1,3	1,9
Fastlands-Norge	3,9	5,6	2,3	0,6	2,0	1,2	1,0	1,0	0,6	1,5
Innenlandsk sluttanvendelse	3,1	2,6	1,4	-1,1	0,5	1,6	0,6	-0,2	2,0	2,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	2,6	1,0	0,6	0,2	0,6	0,6	1,3	1,0	1,0
Eksport i alt	15,3	0,9	-0,2	2,7	-3,5	2,0	-2,0	11,3	2,8	5,2
Tradisjonelle varer	11,4	2,2	4,7	1,0	-1,1	1,6	-3,4	0,5	-0,7	1,8
Samlet sluttanvendelse	7,2	1,9	0,8	0,3	-1,0	1,6	-0,3	3,6	2,4	3,2
Import i alt	3,3	3,1	3,3	3,4	-0,4	0,5	-1,7	-0,2	1,9	1,5
Tradisjonelle varer	4,7	3,4	3,1	4,4	-0,5	0,6	-1,9	-0,8	2,2	1,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	8,4	1,6	0,2	-0,6	-1,1	2,0	0,2	4,9	2,6	3,7
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,6	2,4	0,4	0,1	0,6	0,8	-0,1	1,8	1,1	1,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.14. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2004-2008

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

ØA 6/2005

- Virkninger av høyere rente, 11.
- Sykefravær og lønnsinntekter, 19.
- Lønnsvekst i lys av industribedriftenes lønnsomhet, 20.

ØA 4/2005

- Hva skjer dersom handlingsregelen ikke følges?, 11.
- Forklaringsfaktorene bak valutakursutviklingen de senere år, 13.

ØA 3/2005

- Virkningen av en sterkere krone, 14.

ØA 1/2005

- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 21.
- Noen viktige drivkrefter bak konjunkturutviklingen 2000-2008, 22-23.

ØA 6/2004

- Virkningen av økte oljeinvesteringer i 2005-2007, 13.
- Husholdningenes formuesplassering, 14.
- Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring, 18.
- Redusert sykefravær, 20.
- Fortsatt internasjonal oppgang – en alternativ prognosebane, 22-23.

ØA 4/2004

- Norges Banks utfordring, 13.
- Virkninger av en "normalisering" av pengemarkedsrentene, 23.
- På vei mot inflasjonsmålet – også i modellarbeidet, 24-25

ØA 3/2004

- En oljesmurt alternativbane, 22-24.

ØA 1/2004

- Kraftmarkedet i 2003 og utsiktene framover, 24.